

Asia: VN/19529/2022

Valtiovarainministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta annetun muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tilastokeskus kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto valtionvarainministeriölle hallituksen esityksen luonnoksesta valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta annetun lain (myöhemmin VATT-lakiesitys) muuttamiseksi. Tilastokeskus kannattaa rekisteritiedon nykyistä laajempaa ja nopeampaa hyödyntämistä myös viranomaisten analyysikäytössä. Tilastokeskus on tutkijapalveluissa panostanut tilastotarkoitusta varten saatujen aineistojen jatkokäyttöön tutkimus- ja selvitysaineistoina. Parhaillaan eduskunnan käsittelyssä on hallituksen esitys (HE 72/2022 vp) laeiksi tilastokeskuksesta annetun lain ja tilastolain muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan, että lakiin tilastokeskuksesta lisätään Tilastokeskuksen tehtäväksi tutkija- ja aineistopalvelu sekä oikeus ottaa vastaan, käsitellä ja säilyttää aineistoja palvelua varten. Esityksen tavoitteena on selkeyttää ja vahvistaa tutkija- ja aineistopalvelun asemaa Tilastokeskuksessa sekä mahdollistaa yksikötason tutkimusaineistojen nykyistä selvästi ajantasaisempi luovuttaminen tutkimus- ja selvityskäyttöön.

Valtionvarainministeriö pyrkii nyt samanaikaisesti kahdella eri lakiesityksellä varmistamaan mahdollisimman kattavan ja ajantasaisen tiedon käyttöä tutkimus- ja analyysityössä. Tilastokeskuksen roolia rekisteritietojen toimittajana pidetään VATT-lakiesityksessä ongelmallisena, koska Tilastokeskus pääsääntöisesti luovuttaa tietoja tutkimuskäyttöön vasta sen jälkeen, kun niistä laadittava ensimmäinen tilasto on julkaistu. Tätä viivettä ratkaistaan Tilastokeskuksen toimintaan liittyvien lakien uudistamisessa (HE 72/2022).

Tilastokeskus näkee VATT-lakiesityksen riskinä, että VATT joutuisi rakentamaan Tilastokeskuksen ja muiden rekisteritietoja hyödyntävien viranomaisten kanssa päällekkäistä aineiston käsittelyä. VATT-lakiesityksessä luetellut VATT:in tiedonsaantioikeuden piiriin tulevat aineistot olisivat laajalti samoja, joita Tilastokeskus kerää tilastotarkoituksiin ja joita Tilastokeskus voi tilastolain (280/2004) 13 § pykälän mukaan luovuttaa tieteellisiin tutkimuksiin ja yhteiskuntaoloja koskeviin tilastollisiin

selvityksiin. Rekisteriaineistoja joudutaan käsittelemään paljon, jotta niitä voidaan pseudonymisoida, yhdistellä ja analysoida. Samojen tietojen toimittaminen eri tahoille olisi tehotonta ja siten voisi epäsuorasti haitata rekisteritietojen hyödyntämistä tutkimuksessa. Ehdotus aiheuttaisi rekisterinpitäjille ylimääräisiä aineistojen irrotuskustannuksia, joita ei ole tässä lakiesityksessä arvioitu.

Tietosuoja- ja tietoturvanäkökulma tulisi ottaa huomioon, kun samoja aineistoja on lukuisissa eri ympäristöissä. Tilastokeskusta koskevan lakiuudistuksen toinen keskeinen ajatus on, että aineistot, joita Tilastokeskus ottaa vastaan mm. VATT:ssa tehtävän analyysityön käyttöön, viedään Tilastokeskuksen tutkija- ja aineistopalveluun, josta nämä samat aineistokokonaisuudet ovat kansallisen tutkijayhteisön käytettävissä käyttö lupamenettelyllä. Mikäli tutkimuslaitoksen tiedonluovutuspalveluun ei panosteta, on riskinä, että tutkimuslaitosten keräämät aineistot eivät ole muiden tutkimushankkeiden käytettävissä. VATT-lakiehdotuksessa tulisi säätää siitä, voiko ja tuleeko VATT:in luovuttaa vastaanottamiaan aineistoja eteenpäin muihin VATT:in ulkopuolella tehtäviin tutkimushankkeisiin.

Hallituksen esityksessä on lueteltu niitä välttämättömiä tietoja, joita VATT olisi tutkimus- tai selvitystyönsä hoitamiseksi oikeutettu saamaan maksutta sekä salassapitovelvoitteiden ja muiden tietojen käyttöä koskevien rajoitusten rajoittamatta tunnistetietoineen. Tietojen tarvetta ei VATT-lakiesityksessä ole juurikaan perusteltu. Tilastokeskuksen tietoaineistojen osalta Tilastokeskus huomauttaa, että:

Tilastolain 19 §:n tietoja (tiedot henkilön iästä, sukupuolesta, koulutuksesta, ammatista ja sosioekonomisesta asemasta) voidaan tilastolain 13 §:n mukaan luovuttaa vain Tilastokeskuksen päätöksellä. Niihin ei voi kohdistaa tiedonsaantioikeutta. Tämä koskee kaikkea tilastotarkoitukseen kerättyä tietoa. Sama vaatimus tulee myös Euroopan tilastoja koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 223/2009 artiklasta 21.

Kuolemansyytietoja voidaan luovuttaa kuolemansyyntä selvittämistä annetun lain 15 §:n perusteella viranomaiselle, jolla on oikeus tietojen käsittelyyn lakiin perustuvien tehtävien hoitamiseksi. Tiedot ovat salassa pidettäviä. Tilastokeskuksen näkökulmasta tietojen luovuttamiselle ei ole estettä. Tietotarve olisi tulisi kuitenkin perustella hallituksen esityksen luonnoksessa tarkemmin.

Tilastolain 18 §:ssä määriteltyjen julkisten tietojen luovuttamiseen ei ole estettä. Tilastokeskus esittää, että epäselvyyksien välttämiseksi pykälässä selkeästi viitattaisiin tilastolain 18 §:ään. Tiedot on Tilastokeskusta koskevassa valtiovaraministeriön asetuksessa määritelty liiketaloudellisiin perustein hinnoiteltaviksi, joten taloudellinen vaikutus Tilastokeskuksen toimintaan tulisi arvioida.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Tilastokeskus pitää tärkeänä, että eri viranomaisten rekisteritiedoista on mahdollista muodostaa ajantasaisia ja laadukkaita analyysi- ja

tutkimusaineistoja, samalla kuin niiden tietoturvallinen käyttö tutkimuksissa ja selvityksissä mahdollistetaan kaikille tietoja tarvitseville. Säättämällä tutkimuslaitoskohtaisesti tiedonsaantioikeuksista on kuitenkin nähtävissä, että luodaan rinnakkaista lainsäädäntöä ja synnytetään päällekkäisiä prosesseja.

Johnson Marianne
Tilastokeskus